

VÝUKA V DIFERENCIOVANÝCH SKUPINÁCH NA ZŠ Z HLEDISKA SPRAVEDLIVOSTI

TEACHING IN DIFFERENTIATED GROUPS AT PRIMARY SCHOOLS FROM THE VIEWPOINT OF EQUITY

**Jana Straková¹, Jaroslava Simonová¹, Alice Bílá¹,
Petra Holečková¹, Kateřina Novotná¹**

¹ Ústav výzkumu a rozvoje vzdělávání, Pedagogická fakulta, Univerzita Karlova, Praha

Abstrakt

V českém vzdělávacím systému se začínají objevovat školy, které se snaží zlepšit výuku na druhém stupni tím, že zavádějí vnitřní diferenciaci, při níž jsou žáci rozdělováni do výkonnostních skupin v hlavních předmětech napříč ročníkem. Výzkum hledá odpovědi na otázku, do jaké míry se v jednotlivých skupinách liší kvalita výuky a učební klima prostřednictvím analýzy videozáznamů výuky získaných v rámci vícepřípadové studie čtyř základních škol aplikujících vnitřní diferenciaci na druhém stupni.

Klíčová slova: vnitřní diferenciacie, druhý stupeň ZŠ, spravedlivost, vícepřípadová studie

Abstract

In the Czech education system, schools that try to improve teaching in lower secondary education have been introducing ability grouping, whereby pupils are sorted into groups within the main subjects across grades. The research is looking for answers to the question of to what extent the quality of teaching and the learning climate differ in individual groups through the analysis of video recordings of teaching obtained during a multi-case study of four schools that apply ability grouping.

Keywords: ability grouping, lower secondary education, equity, multiple-case study

1 ÚVOD

Český vzdělávací systém se vyznačuje časnou diferenciací. Ve snaze zlepšit efektivitu výuky, zvýšit přitažlivost školy a reagovat na prohlubování nerovností nyní řada škol začíná rozdělovat žáky podle výkonu na hlavní předměty v rámci ročníků. Cílem příspěvku je prozkoumat tento typ diferenciacie.

TEORIE

Z výzkumů prováděných převážně v anglosaských zemích existuje dostatek důkazů, že dělení žáků do tříd dle kognitivních schopností nezlepšuje celkové vzdělávací výsledky, ale zvyšuje rozdíly mezi žáky výběrových a nevýběrových tříd (Gamoran, 1992; Ireson, Hallam, & Hurley, 2005; Ireson, & Hallam, 2009; Kerckhoff, 1986; Oakes, 2005; Slavin, 1990). Studie srovnávající trvalou diferenciaci, kdy jsou žáci v některé fázi studia rozdělení a pokračují v diferencovaných třídách, a částečnou diferenciaci, kdy jsou žáci rozdělení podle schopností pouze do hlavních předmětů napříč ročníky a zbytek školního času tráví v heterogenních třídách, uvádějí, že dopad částečné diferenciacie na nerovnosti je nižší (Francis, Archer, Hodgen, Pepper, Taylor, & Travers, 2017; Saleh, Lazonder, & De Jong, 2005; Schofield, 2010; Steenbergen-H, Makel, & Olszewski-Kubilius, 2016).

2 METODOLOGIE VÝZKUMU

Studie hledá odpovědi na tyto výzkumné otázky: Do jaké míry se v jednotlivých skupinách liší pozorovaná kvalita výuky a učební klima? Jsou rozdíly mezi skupinami nebo předměty konzistentní nebo se liší mezi školami/předměty?

V rámci vícepřípadové studie čtyř základních škol, které aplikují diferenciaci v šestých nebo sedmých ročnících alespoň ve dvou hlavních předmětech, byly pořízeny videonahrávky výuky dělených předmětů a následně hodnoceny dvěma nezávislými hodnotiteli pomocí pozorovacího nástroje ICALT.

3 VÝSLEDKY

Rozbory hodin matematiky ukázaly rozdíly v náročnosti, metodách a formách výuky. Ve skupinách s nižšími schopnostmi byla výuka více řízena. Učitelé dávali více pokynů, systematicky stanovovali cíle a hodnotili míru jejich plnění.

Kontrolovali, zda žáci rozuměli pokynům, a přizpůsobovali zadání rozdílům mezi žáky. Ve skupinách žáků s vyššími schopnostmi žáci řešili úlohy samostatně. Učitelé kladli náročnější otázky, intenzivněji rozvíjeli kritické myšlení a učili žáky uplatňovat nabyté znalosti v nových situacích. I když ve všech skupinách žáci pracovali, ve skupinách s vyššími schopnostmi byl nejvíce patrný autentický zájem žáků o matematické úlohy. Umístění žáka má tedy velký dopad na jeho zkušenost s učením.

4 ZÁVĚRY A DISKUSE

Sledované školy vynaložily velké úsilí na odstranění negativních důsledků diferenciací podle kognitivních schopností. Důsledně zajišťovaly dosažení stejných vzdělávacích cílů ve všech skupinách a snažily se o spravedlivé hodnocení neovlivněné příslušností ke skupině. Přesto bylo patrné, že výuka ve skupinách s nižším výkonem se vyznačovala nižší kognitivní náročností. Ač jsou skupiny teoreticky prostupné, existuje riziko, že průměrní a podprůměrní žáci z těchto skupin mají i kvůli charakteru výuky jenom malou šanci, že jim získané znalosti jednou umožní přestup do skupiny s vyšším výkonem.

PODĚKOVÁNÍ

Tato práce vznikla v rámci projektu ESF OP VVV, výzva pro pedagogický výzkum Inovace v pedagogice, v rámci projektu Podoby diferenciací na základních školách a v rámci projektu NPO „Národní institut pro výzkum socioekonomických dopadů nemocí a systémových rizik“, č. LX22NPO5101, financovaného Evropskou unií – Next Generation EU.

5 LITERATURA

- Francis, B., Archer, L., Hodgen, J., Pepper, D., Taylor, B., & Travers, M.-C. (2017). Exploring the relative lack of impact of research on ‘ability grouping’ in England: a discourse analytic account. *Cambridge Journal of Education*, 47 (1), 1–17.
- Gamoran, A. (1992). Synthesis of Research/Is Ability Grouping Equitable? *Educational Leadership*, 50(2), 11–17.

- Ireson, J., Hallam, S., & Hurley, C. (2005). What are the effects of ability grouping on GCSE attainment? *British Educational Research Journal*, 31 (4), 443–458.
- Ireson, J., & Hallam, S. (2009). Academic self-concepts in adolescence: Relations with achievement and ability grouping in schools. *Learning and Instruction*, 19 (3), 201–213.
- Kerckhoff, A. C. (1986). Effect of Ability Grouping in British Secondary Schools. *American Sociological Review*, 51, 842–858.
- Oakes, J. (2005). *Keeping Track: How Schools Structure Inequality* (2nd ed.). New Haven, CT: Yale University Press.
- Saleh, M., Lazonder, A., & De Jong, T. (2005). Effects of within-class ability grouping on social interaction, achievement, and motivation. *Instructional Science*, 3 (2), 105–119.
- Schofield, J. W. (2010). International evidence on ability grouping with curriculum differentiation and the achievement gap in secondary schools. *Teachers College Record*, 112 (5), 1492–1528.
- Slavin, R. E. (1990). Achievement Effects of Ability Grouping in Secondary Schools: A Best-Evidence Synthesis. *Review of Educational Research* 60 (3), 471–499.
- Steenbergen-Hu, S., Makel, M.C., & Olszewski-Kubilius, P. (2016). What One Hundred Years of Research Says About the Effects of Ability Grouping and Acceleration on K–12 Students' Academic Achievement: Findings of Two Second-Order Meta-Analyses. *Review of Educational Research*, 86 (4), 849–899.